

LÄÄNERANNA GÜMNAASIUMI

AINEKAVA – SOTSIAALAINED

Sisukord

1. AINEVALDKOND SOTSIAALAINED.....	5
1.1 Sotsiaalne pädevus	5
1.2 Ainevaldkonna ja õppeaine kirjeldus	6
1.3 Üldpädevuste kujundamine õppeainetes	8
1.4 Lõiming	10
1.4.1 Lõiming teiste ainevaldkondadega	10
1.4.2 Läbivad teemad	14
2. INIMESEÕPETUS	15
2.1 Õppe ja kasvatuseesmärgid	15
2.2 Hindamine	15
2.3 I kooliaste	17
2.3.1 Kooliastme õpitulemused	17
2.3.2 Taotletavad pädevused I kooliastmes.....	17
2.3.3 Inimõpetuse ainekava II klassile	19
2.3.4 Inimõpetuse ainekava III klassile	29
2.4 II kooliaste.....	42
2.4.1 Kooliastme õpitulemused	42
2.4.2 Taotletavad pädevused II kooliastmes	43
2.4.3 Inimeseõpetuse ainekava V klassile	44
2.4.4 Inimeseõpetuse ainekava VI klassile.....	54
2.5 III kooliaste	65
2.5.1 Kooliastme õpitulemused	65
2.5.2 Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane: ...	66
2.5.3 Inimõpetuse ainekava VII klassile	67
2.5.4 Inimeseõpetuse ainekava VIII klassile	77

3.	AJALUGU	86
3.1	Õppe ja kasvatuseesmärgid	86
3.2	II kooliaste.....	86
3.2.1	II kooliastme õpitulemused	87
3.2.2	Taotletavad pädevused II kooliastmes	87
3.2.3	Ajaloo ainekava V klassile	89
3.2.4	Ajaloo ainekava VI klassile.....	93
3.3	III kooliaste	103
3.3.1	III kooliastme õpitulemused:.....	103
3.3.2	Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane: ..	103
3.3.3	Ajaloo ainekava 7.klassile	105
3.3.4	Ajaloo ainekava VIII klassile	110
3.3.5	Ajaloo ainekava IX klassile.....	116
4.	ÜHISKONNAÕPETUS.....	127
4.1	Õppe ja kasvatuseesmärgid	127
4.2	II kooliaste.....	127
4.2.1	II kooliastme õpitulemused	127
4.2.2	Taotletavad pädevused II kooliastmes	128
4.2.3	Ühiskonnaõpetuse ainekava VI klassile	130
4.3	III kooliaste	143
4.3.1	III kooliastme õpitulemused	143
4.3.2	Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane: ..	144
4.3.3	Ühiskonnaõpetuse ainekava IX klassile	146

1. AINEVALDKOND SOTSIAALAINED

1.1 Sotsiaalne pädevus

Sotsiaalne pädevus tähendab suutlikkust mõista inimühiskonna ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid ja kasutada mõnda neist õppetöös ja igapäevases elus; luua tulevikutsenaariume ja -visioone mingis sotsiaalselt või personaalselt olulises valdkonnas; tunda ja austada inimõigusi ja demokraatiat, teadmisi kodanikuõigustest ning vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja käitumist; ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; jätkuvalt huvituda oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Põhikooli lõpuks õpilane:

- suudab mõista ajaloos ning nüüdisaja ühiskonnas toimuvate muutuste olulisi põhjusi ja tagajärgi;
- valdab esmast tulevikuvisioni;
- tunneb ning austab inimõigusi ja teab demokraatia aluseid, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- huvitub ühiskonna arengust;
- tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neid;
- on salliv kultuuriliste erinevuste suhtes;
- on omandanud esmase suhtlusoskuse;
- on omandanud tervist väärtustava ja positiivse maailmapildi.

1.2 Ainevaldkonna ja õppeaine kirjeldus

Sotsiaallainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaallainete vahendusel kujuneb õpilastes võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke jm seoseid ning teha teadlikke valikuid seonduvalt iseenda ja sotsiaalse keskkonnaga, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikmena ning isiksusena.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks ennast teostavaks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest, näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat ning tal on oskusi ja valmidust ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda.

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuri- ja ajaruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilise ülesehitusega, hõlmates muinas-, vana-, kesk- ja uusaega ning lähiajalugu. Eesti ajalugu on lõimitud maailma ajalooga.

Ajalooõpetuses on tähtis luua sild mineviku ja nüüdisaja sündmuste vahel, näidata, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva sündmuseid ja probleeme. Seejuures on oluline nii kriitiline suhtumine allikatesse, ainetevaheline integratsioon, infotehnoloogiavahendid kui ka õppekäigud.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja

teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne ning õiglus.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks. Seejuures seostuvad ühiskonnaõpetuses omandatud teadmised, oskused ja hoiakud tihedalt teistes õppeainetes õpituga, olles aluseks elukestvale õppele.

Ühiskonnaõpetus on eraldi ainenas teises ja kolmandas kooliastmes. Teises kooliastmes on kesksed teemad inimene ja tema ümbrus, kool, õpilase kodukoht. Kolmandas kooliastmes keskendutakse riigivalitsemisega seotud teemadele, näiteks põhiseaduslikele institutsioonidele. Samuti pööratakse tähelepanu kodaniku rollile ja majandusele, jälgides teemade seostatust igapäevaeluga. Kogu õppes on tähelepanu õpilase väärtushinnangute ja hoiakute kujunemise, kasutades selleks ka IKT võimalusi.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelise mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Kõigi valdkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas.

1.3 Üldpädevuste kujundamine õppeainetes

- Kultuuri-ja väärtuspädevuse; sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhendada ajalugu ja ühiskonnaõpetus; inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu keskkonnade normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.
- Sotsiaalne ja kodanikupädevus – suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel;
- Enesemääratluspädevus – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise.
- Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppijad omandavad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.
- Suhtluspädevus - suutlikkus ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada; lugeda, mõista ja kirjutada eri liiki tekste; kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.
- Matemaatikapädevust – suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades.
- Ettevõtlikkuspädevus - õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärgid, genereerima ideid ning neid teostama, arvestades võimalike riskide, muutuste ning eri meetoditega.

- Digipädevus- digipädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides; õppijad oskavad kasutada uuenevat digitehnoloogiat nii õppimisel, kodanikuna suheldes kui kogukondades suheldes, leida ja säilitada digivahendite abil infot; osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti; olla teadlik digikeskkonna ohtudest; oskavad kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades, osaleda digitaalses sisuloomes(sealhulgas tekstide,piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel).

1.4 Lõiming

1.4.1 Lõiming teiste ainevaldkondadega

	Ainevaldkond „Sotsiaallained” • Inimeseõpetus • Ajalugu • Ühiskonnaõpetus
Ainevaldkond „Keel ja kirjandus” • Eesti keel • Kirjandus	• Sotsiaalteemade käsitlemine kirjanduses, • väljendusoskus kirjalikult ja suuliselt, • tekstide lugemine ja mõistmine, • õigekeelsus, • teksti analüüs, • tööde vormistamine.

Ainevaldkond „Võõrkeeled” • Inglise keel • Vene keel	Võõrkeelne: • väljendusoskus kirjalikult ja suuliselt, • tekstide lugemine ja mõistmine, • õigekeelsus, • teksti analüüs, • tööde vormistamine.
Ainevaldkond „Matemaatika“	• Ajaarvamine, • mõõtmine, • rooma numbrid, • positiivsed ja negatiivsed arvud, • ressursside planeerimine, • matemaatiline kirjaoskus, • arvandmete esitlemine ja tõlgendamine, • põhjendamine ja tõestamine, loogiline arutelu.

Ainevaldkond „Loodusained” • Geograafia • Loodusõpetus • Bioloogia • Füüsika • Keemia	• • •Uurimisoskus • Looduskeskkond • Rahvastikuprotsessid - Globaliseerumine - Keskkonnaprobleemid - Säästev tarbimine • Kaartide kasutamine
Ainevaldkond „Kunstiained” • Kunst • Muusika	• • Esteetiline areng • Rahvakultuur - Maailma rahvaste kultuur • Eneseteostus
Ainevaldkond „Tehnoloogia” • Tööõpetus • Käsitöö ja kodundus • Tehnoloogiaõpetus	• ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine, oskus hinnata tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; •

	• mõista tehnoloogia kaasaegseid arengutrende, • tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; • rakendada kaasaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; • kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja intellektuaalomandi kaitse nõudeid.
Ainevaldkond „Kehaline kasvatus” • kehaline kasvatus (ujumine)	• Kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides. • Tervislik eluviis.

1.4.2 Läbivad teemad

- Keskkond ja jätkusuutlik areng Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.
- Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.

- Teabekeskkond

Kujundatakse õpilast infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

- Tehnoloogia ja innovatsioon

Arendatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

- Tervis ja ohutus

Arendatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

- Väärtused ja kõlblus

Arendatakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Oluline on õpilase kujunemine aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi

kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.

- Kultuuriline identiteet

Tähtis on õpilase kujunemine kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

2. INIMESEÕPETUS

2.1 Õppe ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane tunneb ja väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate teadmiste, oskuste ja hoiakute kujunemist järgmistes valdkondades:

- enesekohased ja sotsiaalsed oskused;
- füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne areng;
- tervis ja tervislik eluviis;
- turvalisus ja riskikäitumise ennetamine;
- üldinimlikud väärtused: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus.

2.2 Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamine inimeseõpetuses tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste

vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid ja numbrilisi hindeid. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse ning milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang, kusjuures oluline on õpilase enda roll hindamisel, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Aineteadmiste ja -oskuste ning hoiakute hindamine võib kanda nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamise ülesandeid, kusjuures põhirõhk on kujundaval hindamisel. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

1. selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja omavahelisi seoseid;^{[1][SEP]}
 2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
 3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

1. rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
2. demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
3. kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

2.3 I kooliaste

2.3.1 Kooliastme õpitulemused

3. klassi lõpetaja:

- väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;^{[1][SEP]}
- oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;^{[1][SEP]}
- teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;^{[1][SEP]}
- väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;^{[1][SEP]}
- mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;^{[1][SEP]}
- kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;^{[1][SEP]}
- teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
- teab Eesti riigi sümboleid ja lähemaid naaberriike.

2.3.2 Taotletavad pädevused I kooliastmes

Esimese kooliastme lõpus õpilane:

- peab lugu oma perekonnast, klassist ja koolist; on viisakas, täidab lubadusi; teab, et kedagi ei tohi naeruvääristada, kiusata ega narrida; oskab kaaslast kuulata, teda tunnustada;

- tahab õppida, tunneb rõõmu teadasaamisest ja oskamisest, oskab õppida üksi ning koos teistega, paaris ja rühmas, oskab jaotada aega õppimise, harrastustegevuse, koduste kohustuste ning puhkamise vahel;
- teab oma rahvuslikku kuuluvust ning suhtub oma rahvusesse lugupidavalt;
- oskab end häälestada ülesandega toimetulemisele ning oma tegevusi ülesannet täites mõtestada; oskab koostada päevakava ja seda järgida;
- käitub loodust hoidvalt;
- austab oma kodupaika, kodumaad ja Eesti riiki, tunneb selle sümboleid ning täidab nendega seostuvaid käitumisreegleid;
- hoiab puhtust ja korda, hoolitseb oma välimuse ja tervise eest ning tahab olla terve;
- oskab ohtlikke olukordi vältida ja ohuolukorras abi kutsuda, oskab ohutult liigelda;
- teab, kelle poole erinevate probleemidega pöörduda, ning on valmis seda tegema.

2.3.3 Inimõpetuse ainekava II klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest / IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
-------	---------------------	---------------------------	-----------------------------	--

1. Mina (Kodu ja pere) Lähedased inimesed	Mina. Minu erinevused teiste inimestega ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine. Kodu, aadress, pereliikmed.	1. Kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha. 2. Väärtustab iseennast ja teisi, oma kodu ja peret. 3) Jutustab oma pere traditsioonidest. 4. Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad. 5. Teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled. 6) Mõistab viisaka käitumise vajalikkust.	Eesti keel (suuline keelekasutus), muusika (vastavateemalised laulud), tööõpetus (kodundus, hubane kodu kui perele oluline väärtus, laua katmine, kaunistamine ja koristamine).	Näited IKT rakendamisest: • osalemine koolimeedia projektides, • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, • rollimängude etendamine – sellest filmi tegemine, • kirjalike tööde korrektne vormistamine arvestades õigekirja reegleid.
---	--	---	--	--

				Näited ülekoollilistest projektidest: • aktused, • esmaspäevahommikused kogunemised, • ohutusnädal, • kooli spordivõistlused, • matkapäev, • külalisesinejad, • rahvakalendri ja oluliste tähtpäevade tähistamine koolis,
--	--	--	--	--

				• talvelaager, • ainealased projektid, • projektipäevad, • kevadfestival.
--	--	--	--	--

2.Mina ja tervis Tervis	Tervis (terve ja haige inimene). Tervise eest hoolitsemine, külmetumine (ravimid), esmaabi. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Abi saamise võimalused.	1) Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda. 2) Kirjeldab tervet ja haiget inimest. 3) Teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte. 4) Saab aru, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige. 5) Teab, et ravimid võivad olla tervisele ohtlikud. Demonstreerib lihtsamaid esmaabivõtteid. 6) Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.	Eesti keel, loodusõpetus (inimene, inimese meeled), muusika (teemakohased laulud), tööõpetus (kodundus), kehaline kasvatus (hügieenireeglid sportides, ilmastikule vastav riietus).	
--	---	--	---	--

		7) Mõistab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport.		
3. Mina ja minu pere	Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö.	1. Kirjeldab, mille poolest pered erinevad ja sarnanevad.	Eesti keel (suuline keelekasutus), muusika (vastavateemalised laulud), tööõpetus (kodundus, hubane kodu kui perele oluline väärtus, laua katmine, kaunistamine ja koristamine).	

	Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid.	2. Väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres. 3. Teab oma kohustusi peres. 4. Selgitab lähemaid sugulussuhteid.		
--	--	--	--	--

	Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.	5) Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus. 6) Teab inimeste erinevaid töid ja töökohti. 7. Teab, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes. 8. Oskab jutustada oma pere traditsioonidest. 9. Oskab tänaval liigelda, ületada sõiduteed ohutult. 10) Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti. 11) Väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.		
--	---	--	--	--

4. Mina: aeg ja asjad	Aeg ja selle planeerimine. Oma tegevuste kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.	1. Eristab aja kulgu ja seisu. 2. Oskab koostada päevakava, väärtustada aktiivset vaba aja veetmist. 3) Väärtustab tegevusi, mis on positiivsete tunnete allikaks. 4) Selgitab asjade väärtust. 5) Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et seda ei tohi loata võtta. 6) Väärtustab ausust asjade jagamisel.	Eesti keel, matemaatika (ajaühikud, ajaühikute seosed, kell ja kalender), tööõpetus (kodundus, säästlik tarbimine, jäätmete sorteerimine).	
------------------------------	---	--	---	--

Teater ja kino	Teater, etendus, näitleja, publik, kava, mängukava, kino, film.	1) Väärtustab teatrit ja kino, mõistab viisaka käitumise vajalikkust.	Eesti keel, muusika.	
Sõbrad /sõprus	Sõprus, sõbrad, tsitaat.	1) Väärtustab sõpru, üksteise abistamist ja teineteisega arvestamist.	Eesti keel, kehaline kasvatus (liikumismängud, sõbralik ja kaaslasti toetav suhtumine).	
5. Mina ja kodumaa Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Rahvakalendri tähtpäevad.	Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Rahvakalendri tähtpäevad. Jõulud, pühad, kombestik. Tähtsad päevad minevikust, mineviku jäljed. Tähtpäev, iseseisvumispäev, taasiseseisvumispäev.	1. Kirjeldab jõulupühade rahvakombeid. 2. Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas. 3. Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid. 4) Nimetab Eesti	Eesti keel, muusika (teemakohased laulud, laulu- ja ringmängud, regivärss, liisusalmid, eesti rahvalaulud ja -pillid), kunstiõpetus (eneseväljendust toetav teemakohane loovtöö), kehaline kasvatus (Eesti traditsioonilised laulumängud ja pärimustantsud).	

Eesti rikkus.		rahvuslikke ja riiklikke sümboleid. 5) Kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavaid ja kombeid ning austab neid. 6) Väärtustab oma kodumaad.		
---------------	--	---	--	--

2.3.4 Inimõpetuse ainekava III klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest

1. Mina Mina. Mina ja endasse suhtumine. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Lapse turvalisus.	Erinevused, kehaosad. Omadused, enesehinnang, ebakindlus.	1. Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust. Võrdleb oma välimust, huve ja tugevusi kaasõpilaste omadega. 2. Väärtustab inimese õigust olla erinev.	Eesti keel ja kirjandus, loodusõpetus (inimene).	Näited IKT rakendamisest: - osalemine koolimeedia projektides, - koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, - filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, - rollimängude etendamine – sellest filmi tegemine,
Lapse õigused ja Kohustused.	Õigus, kohustus.	1. Nimetab enda õigusi ja kohustusi. 2. Teab, et õigustega kaasnevad kohustused.	Eesti keel ja kirjandus.	
2. Mina ja tervis	(Eba)tervislik toit, sportimine. Hoolitsemine keha	1. Eristab vaimset ja füüsilist tervist.	Loodusõpetus (inimese välisehituse kirjeldus), matemaatika (kaalumise,	

Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis	eest, kuidas olla terve.	2. Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel:	mõõtmise), kehaline kasvatus	
---	--------------------------	--	------------------------------	--

Liikumine ja tervis. Tervislik toitumine.		mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine. 3) Väärtustab tervislikku eluviisi.	(liikumise vajalikkus ja mõju inimesele, toiduvajadus sõltuvalt kehalisest aktiivsusest), loodusõpetus (inimene, tervislik toitumine, hügieen).	- kirjalike tööde korrektne vormistamine arvestades õigekirja reegleid. Näited ülekoollistest projektidest: - aktused,
---	--	--	---	---

Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.	Liiklemine, reeglite vajalikkus.	1. Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist. 2. Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.	Loodusõpetus (inimene: inimese elukeskkond).	• esmaspäevahommikused kogunemised, • ohutusnädal, • kooli spordivõistlused, • matkapäev, • külalisesinejad,
--	----------------------------------	---	--	--

3. Mina ja meie Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine.	Vajadused, ei-ütlemine. Sõprus, sõpruse hoidmine. Tüli, tülitsemine.	1. Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega. 2. Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi. 3) Väärtustab sõprust. 4) Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist. 5) Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes.	Loodusõpetus (inimene), eesti keel ja kirjandus, kunstiõpetus (eneseväljendust toetav teemakohane loovtöö).	• rahvakalendri ja oluliste tähtpäevade tähistamine koolis, • ainealased projektid, • projektipäevad.
--	---	---	--	--

Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda.		1) Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need	Eesti keel ja kirjandus, kunstiõpetus (eneseväljendust toetav teemakohane loovtöö), loodusõpetus (inimene).	
---	--	---	---	--

Keeldumine kahjulikust tegevusest.		tekivad, ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks. 2) Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral. 3) Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine. 4) Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest.		
------------------------------------	--	---	--	--

Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus. Liiklusreeglid.		1. Eristab enda head ja halba käitumist. 2. Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus. 3. Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust. 4. Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu.	Eesti keel ja kirjandus, tööõpetus (laua katmine, kaunistamine ja koristamine, viisakas käitumine, säästlik tarbimine, jäätmete sortimine), kehaline kasvatus (ohutu liikumise/liiklemise juhised õpilasele, käitumisreeglid kehalise kasvatuse tunnis).	
---	--	--	---	--

		5. Teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda turvaliselt liicluses.		
Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.		1) Eristab tööd ja mängu. 2) Selgitab enda õppimise eesmäärke ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada. 3) Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad	Eesti keel ja kirjandus, tööõpetus (rühmatöös ülesannete täitmine, ühiselt ideede genereerimine, üksteise arvamuste arvestamine ja kaaslaste abistamine), kunstõpetus	

			(eneseväljendust toetav teemakohane loovtöö),	
--	--	--	---	--

		keskendumist õppimise ajal, ning kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust. 4) Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust. 5) Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd.	kehaline kasvatus (liikumine/sportimine üksi ja koos kaaslastega).	
--	--	---	---	--

4. Mina: teave ja asjad Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas.	Teabeallikad, informatsioon.	1. Kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid. 2. Selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid.	Eesti keel ja kirjandus, loodusõpetus (inimese meeled ja avastamine).	
Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.	Raha, kulutamine, säästmine, kokkuhoid, kogumine.	1) Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning seda, et raha teenitakse tööga. 2) Mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest. 3. Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine,	Matemaatika (käibivad rahaühikud, rahaühikute seosed), loodusõpetus (asjad ja materjalid).	

		hoidmine, kulutamine ja laenamine. 4. Kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.		
5. Mina ja kodumaa Küla, vald, linn, maakond.	Vabariigi sümbolid, ajalugu, naaberriigid. Valitsus, president, riigikogu. Politsei, seadused, piirivalve, kaitsevägi.	1) Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.	Loodusõpetus (Eesti kaart, maakondade märkimine kaardile, õppekäik kodukohta), tööõpetus (oma maakonna rahvuslikud mustrid ja motiivid).	

Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid.	Kultuur, inimesed	1) Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.	Loodusõpetus (Eesti kaart, Euroopa Liidu kaart).	
Eesti vabariigi ja kodukoha sümbolid.		1) Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.	Kehaline kasvatus (Eesti traditsioonilised laulumängud ja pärimustantsud), muusika (Eesti rahvalaulud ja rahvapillid), loodusõpetus (kodukoha elurikkus ja maastikuline mitmekesisus).	

Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus (1 tund).	Erinevad kultuurid ja rahvused Eestis. Tavad, kombed ja tähtpäevad.	1. Kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid. 2. Väärtustab oma kodumaad.	Kehaline kasvatus (Eesti traditsioonilised laulumängud ja pärimustantsud), muusika (Eesti rahvalaulud ja rahvapillid), loodusõpetus (kodukoha elurikkus ja maastikuline mitmekesisus).	
--	--	--	--	--

2.4 II kooliaste

2.4.1 Kooliastme õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- kirjeldab enesehinnangu, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teistega arvestada, demonstreerides seda õpituatsioonis;
- väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
- kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise; demonstreerib, kuidas õpituatsioonis tõhusalt verbaalselt oma tundeid väljendada, aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- kirjeldab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- teab ja oskab õpituatsioonis leida erinevaid lahendusviise otsuste langetamisel; teab, kuidas toimida ohuolukorras, oskab õpituatsioonis abi kutsuda ning valdab esmaabivõtteid;<sup>[L]
[SEP]</sup>
- kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks.

2.4.2 Taotletavad pädevused II kooliastmes

Teise kooliastme lõpus õpilane:

- hindab harmoonilisi inimsuhteid, mõistab oma rolli pereliikmena, sõbrana, kaaslasena ja õpilasena; peab kinni kokkulepetest, on usaldusväärne ning vastutab oma tegude eest;
- oskab keskenduda õppeülesannete täitmisele, oskab suunamise abil kasutada eakohaseid õpivõtteid (sealhulgas paaris- ja rühmatöövõtteid) olenevalt õppeülesande iseärasustest;
- väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning mõistab kompromisside vajalikkust;
- oskab oma tegevust kavandada ja hinnata ning tulemuse saavutamiseks vajalikke tegevusi valida ja rakendada, oma eksimusi näha ja tunnistada ning oma tegevust korrigeerida;
- oskab oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, teab oma tugevaid ja nõrku külgi ning püüab selgusele jõuda oma huvides;
- oskab leida vastuseid oma küsimustele, hankida erinevatest allikatest vajalikku teavet, seda tõlgendada, kasutada ja edastada; oskab teha vahet faktil ja arvamusel;
- tunnetab end oma riigi kodanikuna ning järgib ühiselu norme;
- väärtustab tervislikke eluviise, on teadlik tervist kahjustavatest teguritest ja sõltuvusainete ohtlikkusest;

2.4.3 Inimeseõpetuse ainekava V klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoollistest projektidest
1. Tervis	Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	- Kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt. - Teab enda põhilisi tervisenäitajaid: kehakaalu ja kehapikkust, kehatemperatuuri, pulsisagedust ning enesetunnet.	Kehaline kasvatus (kehaline aktiivsus ja selle vormid, tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted), eesti keel (suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus, verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine), loodusõpetus (tervislik elukeskkond).	Näited IKT rakendamisest: - osalemine koolimeedia projektides, - koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, - filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs,

		3. Nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele. 4. Eristab põhilisi organismi reaktsioone stressi korral ning kirjeldab nendega toimetuleku võimalusi. 5. Väärtustab oma tervist.		• rollimängude etendamine – sellest filmi tegemine, • kirjalike tööde korrektne vormistamine arvestades õigekirja reegleid. Näited ülekoolilistest projektidest: • aktused, • esmaspäevahommikused kogunemised, • ohutusnädal, • kooli spordivõistlused, • matkapäev,
--	--	--	--	---

2. Tervislik eluviis	Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid. Kehaline aktiivsus. Kehalise aktiivsuse vormid. Tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.	1. Oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus. 2. Koostab endale tervisliku toidumenüü ja analüüsib seda, lähtudes tervisliku toitumise põhimõtetest. 3. Kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid. 4) Selgitab, kuidas on toitumine seotud tervisega.		
--	--	---	--	--

		5. Kirjeldab tegureid, mis mõjutavad inimese toiduvalikut. 6. Teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid. 7) Oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest. 8. Hindab ja oskab planeerida kehalise aktiivsuse piisavust oma igapäevategevustes. 9. Väärtustab tervislikku eluviisi.		• külalisesinejad • rahvakalendri ja oluliste tähtpäevade tähistamine koolis, talvelaager, ainealased projektid, projektipäevad, kevadfestival.
--	--	---	--	--

3. Murdeiga ja kehalised muutused	Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine	1. Kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega. 2. Aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda. 3. Teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel oma arengutempo. 4) Teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.		
--	--	--	--	--

4. Turvalisus ja riskikäitumine	Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ja meedia mõju tervisele ning ohukäitumise alaseid valikuid tehes; iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega	1. Kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid. 2. Selgitab, miks liikluseeskiri on kohustuslik kõigile ning kirjeldab, kuidas seda järgida. 3. Teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada ning kuidas abi kutsuda. 4. Nimetab meediast tulenevaid riske oma käitumisele ja suhetele.		
--	---	--	--	--

	seonduvad riskid tervisele.			
--	-----------------------------	--	--	--

		5. Suheldes meedia vahendusel, mõistab vahendatud suhtlemise olemust ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 6. Väärtustab turvalist ja ohutut käitumist. 7. Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid		
--	--	---	--	--

		enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ja teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus. 8) Kirjeldab tubaka ja alkoholi tarbimise kahjulikku mõju inimese organismile. 9) Väärtustab mitmekesist positiivset ja tervislikku elu uimastiteta.		
--	--	---	--	--

5. Haigused ja esmaabi	Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.	1. Oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi. 2. Selgitab ja toob näiteid, kuidas haigusi ravitakse meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega. 3) Teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest. 4. Kirjeldab, kuidas ennast ja teisi inimesi abistada õnnetusjuhtumi korral.		
-------------------------------	---	--	--	--

		5. Teab, kuidas toimida turvaliselt ohuolukorras ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd,		
		minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik, päikesepiste). 6. Nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada. 7. Väärtustab enda ja teiste inimeste elu.		

6. Keskkond ja tervis	Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.	1. Kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast. 2. Eristab tegureid, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks või mitteturvaliseks ja tervist kahjustavaks. 3. Kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.		
--	---	---	--	--

2.4.4 Inimeseõpetuse ainekava VI klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
1. Mina ja suhtlemine	Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.	1. Analüüsib enda iseloomujooni ja –omadusi, väärtustades positiivseid jooni ja omadusi. 2. Mõistab, mis mõjutab enesehinnangut ning kuidas see kujuneb. 3. Mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpitu olukorras oma käitumise kontrolli, saades hakkama vihaga ja teiste emotsioonidega.	Kehaline kasvatus (kehaline aktiivsus ja selle vormid, tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted), eesti keel (suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus, verbaalne ja	Näited IKT rakendamisest: • osalemine koolimeedia projektides, • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs,

		4) Oskab selgitada ja põhjendada oma väärtusi seoses eneseanalüüsiga.	mitteverbaalne suhtlemine, loodusõpetus	rollimängude etendamine –
--	--	---	---	---

2. Suhtlemine teistega	Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei” ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.	1) Tunneb ära enda ja teiste inimeste põhilised vajadused ning teadvustab neid. 2) Teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust. 3) Eristab verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist. 4) Kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele. 5. Demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid. 6. Mõistab eneseavamise mõju suhtlemisel. 7. Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas väljendada oma tundeid verbaalselt, säilitades ja tugevdades suhteid.	(tervislik elukeskkond).	sellest filmi tegemine, - kirjalike tööde korrektne vormistamine arvestades õigekirja reegleid. Näited ülekoolilistest projektidest: - aktused, - ohutusnädal, - kooli spordivõistlused, - matkapäev, - külalisesinejad, - rahvakalendri ja oluliste tähtpäevade tähistamine koolis, - ainealased projektid, • projektipäevad.
--	---	---	---------------------------------	--

		8. Teadvustab eelarvamuse mõju suhtlemisele igapäevaelus ja toob selle kohta näiteid. 9. Eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele. 10. Teab, et „ei” ütlemine on oma õiguste eest seismine,		
--	--	---	--	--

		ning oskab partnerit arvestavalt öelda „ei” ennast ja teisi kahjustava käitumise korral ning aktsepteerib partneri ”ei” ütlemist ennast ja teisi kahjustava käitumise korral. 11) Väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse.		
--	--	--	--	--

3. Suhted teistega	Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhtes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.	1. Kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine) toimimist igapäevaelus. 2. Oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta. 3) Väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist. 4) Eristab inimeste erinevaid rolle suhtes ning nende muutuvat iseloomu. 5) Demonstreerib õpitu olukorras oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast. 6. Tähtsustab oskust panna end teise inimese olukorda ja		
---------------------------	--	--	--	--

		mõista tema tundeid ning väärtustab empaatilist suhtlemist. 7. Väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat.		
--	--	---	--	--

		8. Kirjeldab kaaslaste rühma arvamuste, valikute ja käitumise mõju ning surve tagajärgi.		
--	--	---	--	--

		9. Mõistab isikuseärasusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.		
4. Konfliktid	Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.	1) Selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust. 2) Teab, eristab ja kirjeldab efektiivseid ning mitteefektiivseid konflikti lahendamise viise. 3) Kasutab õpitu olukorras konfliktide lahendamiseks tõhusaid viise ning väärtustab neid.		

5. Otsustamine ja probleemilahendus	Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel	1. Teab ja oskab õpitu olukorras otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise. 2. Kirjeldab otsustades erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid. 3) Mõistab otsustades lahendusviiside lühi- ja pikaajalisi tagajärgi. 4) Selgitab ja kirjeldab eri olukorrad sobiva parima käitumisviisi valikut. 5) Väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades.		
--	---	---	--	--

Positiivne mõtlemine	Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine	1. Nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi. 2. Väärtustab positiivset mõtlemist.		
-----------------------------	---	---	--	--

2.5 III kooliaste

2.5.1 Kooliastme õpitulemused

Põhikooli lõpetaja:

- teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja väärtustades ennast;
- teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega ning analüüsib valikuid mõjutavaid tegureid ja oma vastutuse osa selles;
- teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- teab, millised arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;
- analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpitu olukorras, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- teab ja oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks, analüüsides nende kasutusvõimalusi, ning demonstreerib õpitu olukorras esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist olukordades;
- kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpitu olukorras oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja

teisi;

- teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.

2.5.2 Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane:

- tunneb üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;
- on teadmishimuline, oskab õppida ja leida edasiõppimisvõimalusi, kasutades vajaduse korral asjakohast nõu;
- on ettevõtlik, usub iseendasse, kujundab oma ideaale, seab endale eesmärgid ja tegutseb nende nimel, juhib ja korrigeerib oma käitumist ning võtab endale vastutuse oma tegude eest;
- mõistab inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes;
- on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi arengust;
- väärtustab ja järgib tervislikku eluviisi ning on füüsiliselt aktiivne; • mõtleb süsteemselt, loova ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele.

2.5.3 Inimõpetuse ainekava VII klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
-------	---------------------	---------------------------	-----------------------------	---

1. Inimene	Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutusseoses valikutega.	1) Iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka. 2) Kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid. 3) Oskab tuua näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma elutee kujundamisel. 4) Kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust.	Bioloogia (inimese arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid, varane ja hiline küpsemine, suguküpsus, soojätkamine, uimastid), eesti keel (suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus), kehaline kasvatus (kehaline aktiivsus, tervislik eluviis, kehaline vormisolek, sobiva kehalise aktiivsuse valik).	Näited IKT rakendamiseks: • osalemine koolimeedia projektides, • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, • rollimängude etendamine – sellest filmi tegemine, • kirjalike tööde korrektne vormistamine arvestades õigekirja reegleid. Näited ülekoolilistest projektidest:
--	---	---	--	--

				• aktused, • esmaspäevahommikused kogunemised, • ohutusnädal, • kooli spordivõistlused, • matkapäev, • külalisesinejad, • rahvakalendri ja oluliste tähtpäevade tähistamine koolis, • ainealased projektid,
--	--	--	--	--

				• projektipäevad,
--	--	--	--	---

2. Inimese mina	Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide	1. Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang. 2. Kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi.		

	vältimine ja lahendamine	3. Kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määrares. 4. Väärtustab võimalusi oma iseloomu, huve, võimeid ja väärtusi		
--	--------------------------	--	--	--

		positiivses suunas kujundada ning toob nende kohta näiteid. 5) Kirjeldab inimese erinevaid iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi ning mõistab toetavate suhete rikastavat iseloomu. 6) Kirjeldab suhete säilimise ning konfliktide vältimise võimalusi. 7) Demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise.		
--	--	---	--	--

3. Inimene ja rühm	Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet	1. Iseloomustab erinevaid rühmi ning liigitab neid suuruse, liikmetevahelise läheduse ja ülesande järgi. 2. Kirjeldab inimeste erinevaid rolle rühmades ning nende mõju inimese käitumisele. 3. Mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ja korraldamisel. 4. Võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab nende erinevusi. 5. Kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja		
---------------------------	---	--	--	--

		negatiivseid külgi. 6) Demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega 7) Selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes. 8) Väärtustab inimsuhteid toetavaid reegleid ja norme.		
4. Turvalisus ja riskikäitumine	Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega	1) Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega		

	toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlemisoskus. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju	seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlemisoskus. 2) Demonstreerib õpistuatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalla korral koolis. 3. Eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid. 4. Kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju inimese füüsilisele tervisele.		
--	--	--	--	--

5. Inimese mina ja murdeea muutused	Varane ja hiline küpsemine – igaühel oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhtes ja turvaline seksuaalkäitumine.	1) Kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi. 2) Selgitab, milles seisneb suguküpsus. 3. Kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivaks suhtluskaaslasteks. 4. Selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist. 5. Kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist. 6. Kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus		
--	--	---	--	--

		seksuaalsuhetes. 7) Selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.		
6. Õnn	Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.	1) Õpilane mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.		

2.5.4 Inimeseõpetuse ainekava VIII klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest tööst/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
-------	---------------------	---------------------------	-----------------------------	---

2. Suhted ja seksuaalsus	Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine. Seksuaalne areng Õigused, kohustused ja vastutus seoses seksuaalsusega. Seksuaalsusega seotud seadused. Seksuaalne orientatsioon. Seksuaalvahekord.	1. Kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis. 2. Kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise; selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhetes. 3. Demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eesthoolitsemine. 4. Väärtustab tundeid ja armastust suhetes ning vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. 5) Selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa	Bioloogia (paljunemine ja areng, inimese elundkonnad, mikroorganismide ehitus ja eluprotsessid, vereringe), eesti keel ja kirjandus, ühiskonnaõpetus (ajakirjanduse roll ühiskonnas, sotsiaalsed rühmad ühiskonnas, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õigus ja võrdõiguslikkus, inimõigused, ühiskonna liikmete õigused.	• ainealased • projektid, • projektipäevad, kevadfestival.
---------------------------------	--	--	---	--

	Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Turvalise seksuaalkäitumisega seotud väärtused ja otsused. Ohud seoses prostitutsiooni kaasatusega. Ühiskond ning seksuaalsus: moraalne ja kultuuriline aspekt seoses seksuaalsusega Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused	selles arengus. 6) Kirjeldab, millised on tõhusad rasestumisvastased meetodid noortele. 7. Kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi. 8. Kirjeldab, millised käitumisviisid aitavad ära hoida nakatumist seksuaalsel teel levivatesse haigustesse. Kirjeldab seksuaalsel teel levinumate haiguste ärahoidmise võimalusi. 9) Teab, mis on HIV ja AIDS ning HIVi nakatumise teid ja võimalusi nakatumist vältida. 10) Eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest.		
--	--	---	--	--

	Seksuaalsel teel levivate haiguste ravivõimalused			
--	--	--	--	--

		11) Nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise teemadel.		
--	--	--	--	--

3. Turvalisus ja riskikäitumine	Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Vägivald suhetes. Tõhusad viisid vägivalla ärahoidmiseks ja toimetulekuks vägivallaga. Veebisuhtlus ning meediakasutus ennast ja teisi	1. Kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi ning mõju inimese tervisele ja toimetulekule. 2. Kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ning sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil. 3. Kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb. 4. Kirjeldab ja demonstreerib õpitu olukorras, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades. 5) Teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma,	Ühiskonnaõpetus - vabatahtlik tegevus, noorte osalemisvõimalused, ühiskonnaliikmete õigused Eesti keel ja kirjandus Bioloogia - talitluse regulatsioon, inimese elundkonnad, luud ja lihased, vereringe Kehaline kasvatus - teadmised spordist ja liikumisviisidest, ohutu liikumine, tegutsemine traumade ja õnnetusjuhtumite korral, esmaabivõtted	
--	--	--	--	--

	mittekahjustaval viisil. Uimastid ja nende Toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Uimastid ühiskonnas.	diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral. 6) Demonstreerib õpistuatsioonis esmaabivõtteid kuumakahjustuse, teadvusekaotuse, südameseiskumise ja uppumise korral.		
--	---	---	--	--

	Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades			
4. Inimene ja valikud	Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus,	1) Analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus.	Ühiskonnaõpetus - eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine	

	väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina			
	ja teised kui väärtus. Inimese huvide, võimete, iseloomu ja väärtuste seos kutsevalikuga		Eesti keel ja kirjandus	

3. AJALUGU

3.1 Õppe ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi mineviku vastu;
- tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana;
- leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust;
- tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid;
- väljendab oma teadmisi kirjalikult korrektselt vormistatuna korrektses õigekirjas.

3.2 II kooliaste

3.2.1 II kooliastme õpitulemused

Teise kooliastme lõpus õpilane:

- kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number;
- tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
 - hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
 - toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
 - mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
 - mõistab, et ajaloosündmustel ja –nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
 - teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
 - väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

3.2.2 Taotletavad pädevused II kooliastmes

Teise kooliastme lõpus õpilane:

- hindab harmoonilisi inimsuhteid, mõistab oma rolli ühiskonnaliikmena; peab kinni kokkulepetest, on usaldusväärne ning vastutab oma tegude eest;
- oskab keskenduda õppeülesannete täitmisele, oskab suunamise abil kasutada eakohaseid õpivõtteid;
- väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning mõistab kompromisside vajalikkust;

- oskab oma tegevust kavandada ja hinnata ning tulemuse saavutamiseks vajalikke tegevusi valida ja rakendada, oma eksimusi näha ja tunnistada ning oma tegevust korrigeerida;
- oskab oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, teab oma tugevaid ja nõrku külgi ning püüab selgusele jõuda oma huvides;
- oskab mõtestatult kuulata ja lugeda eakohaseid tekste, luua eakohasel tasemel keeleliselt korrektseid ning suhtlussituatsioonile vastavaid suulisi ja kirjalikke tekste ning mõista suulist kõnet;
- oskab kasutada arvutit ja interneti suhtlusvahendina ning oskab arvutiga vormistada tekste;
- oskab leida vastuseid oma küsimustele, hankida erinevatest allikatest vajalikku teavet, seda tõlgendada, kasutada ja edastada; oskab teha vahet faktil ja arvamusel;
- väljendab oma teadmisi kirjalikult korrektse vormistuse ja õigekirjaga.

3.2.3 Ajaloo ainekava V klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
Ajaarvamine	Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.	Õpilane: • kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine;</i> • kirjeldab mõnda minevikusündmust ja	Matemaatika: rooma ja araabia numbrid, positiivsed ja negatiivsed arvud Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt	Näited IKT rakendamisest: • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil, • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb

		inimeste eluolu minevikus; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; • väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; • kasutab ajalookaarti.		nähtu analüüs, kopeerimine vms, • ajaloosündmuste etendamine – sellest filmi tegemine.
Ajalooallikad	Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.	Õpilane: • teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest; • töötab lihtsamate allikatega; • kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid:	Eesti keel ja kirjandus: väljendusoskus kirjalikult ja suuliselt, tekstide lugemine ja mõistmine, õigekeelsus, teksti analüüs, tööde vormistamine. Matemaatika: ajaarvamine, ressursside planeerimine, matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine, põhjendamine ja tõestamine, loogiline arutelu.	

		kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.		
Eluolu	Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.	Õpilane: • kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; • väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;	Eesti keel ja kirjandus: väljendusoskus kirjalikult ja suuliselt, tekstide lugemine ja mõistmine, õigekeelsus, teksti analüüs, tööde vormistamine. Kunstiõpetus: kunstistiilid, arhitektuur, maal, riietus ja mood	• rahvakalendri päevade tähistamine koolis • (mardipäev, kadripäev jm) – nende ajaloolise tausta sidumine koolis korraldatavaga, vabariigi aastapäeva tähistamine koolis – ajaloolise tausta sidumine tähtpäeva tänapäevase

		• kasutab ajalookaarti.		tähistamisega, kodanikupäev – ametid läbi aegade.
Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud	Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.	Õpilane: • kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; • väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; • kasutab ajalookaarti.	Eesti keel ja kirjandus: väljendusoskus kirjalikult ja suuliselt, tekstide lugemine ja mõistmine, õigekeelsus, teksti analüüs, tööde vormistamine. Geograafia: Eesti- ja maailmakaart (poliitiline kaart, maailmamered, ookeanid, suuremad jõed, järved)	

3.2.4 Ajaloo ainekava VI lassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest tööst/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
Muinasaeg 1. Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine 2. Ajalugu ja ajalooallikad, kuidas allikmaterjale tõlgendada Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus	Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. 2. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine. Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele	Õpilane: 1. kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; 2. näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine; 3. teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi	Matemaatika: rooma ja araabia numbrid, positiivsed ja negatiivsed arvud Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt Loodusõpetus: aed ja põld elukeskkonnana Tehnoloogia-õpetus: tehnika areng ajastute kaudu, lähtudes materjalidest ja töötlusviisidest	Praktiliste tööde näited: • arheoloogiliste kaevamiste harjutamine, • mälestuste kogumine, • ajalookaartide joonistamine, • koolimaja/ ajalooklassi kaunistamine omavalmistatud

	võtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda.	kaasa metallide kasutusele võtmine; 4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim;</i> kammkeraamika, nõorkeraamika, alepõld, põlispõld, kivistkalme, tarandkalme; 5. teab, et Eesti esimesed asustusalad olid Pulli ja Kunda inimasula, ning näitab neid kaardil.	Geograafia: põlluharimise esimesed piirkonnad kaardil, kiviaja asulad Eesti alal	ajalooliste esemete koopiatega, Näited IKT rakendamisest: koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil;
--	--	--	---	---

Vana-Idamaad Vanaaeg Vana-Egiptus Mesopotaamia Lähis-Ida kultuuriruum	Vanaaja sisu ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptus, Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused.	Õpilane: 1. selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat; 2. selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse ning Mesopotaamia näitel;	Kirjandus: piiblilood, erinevate rahvaste müüdid Kunstiõpetus: keraamika. Skulptuur. Skulptuuride modelleerimine savist. Reljeef. Arhitektuur: püramiidid, templid.	
--	---	---	--	--

Iisraeli ja Juuda riik Hiina ja India	Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Hetiitide, pärslaste ja foiniiklaste saavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament. Hiina ja India kultuurisaavutused.	3. tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babülioni rippaedu; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri; 4. teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon; selgitab, mis on Vana Testament; 5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester</i>; 6) teab, kes olid Thutmosis III,	Tehnoloogia-õpetus: Tehnika areng; ratas kui pöördeline leiutis inimkonna ajaloos	• filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, kopeerimine vms; • ajaloosündmuste etendamine – sellest filmi tegemine; • kuulamistekstide kasutamine. Näited ülekoolilistest projektidest: • koolimaja kaunistamine; • vabariigi aastapäeva tähistamine koolis –
---	--	---	--	--

		Ramses II, Tutanhamon, Hammurabi, Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust.		ajaloolise tausta sidumine tähtpäeva tänapäevase tähistamisega; • kodanikupäev – ametid läbi aegade; • kooli kaunistamine – kunst, arhitektuur
Vana-Kreeka Vanim kõrgkultuur Euroopas Kreeka linnriigid	Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreetat ja Mükene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine	Õpilane: 1. näitab kaardil Kreetat, Kreetat, Balkani poolsaart, Egeuse merd, Vahemerd, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil;	Kirjandus: teater (teatri algus, lava paiknemine, tragöödia ja komöödia, esimesed näidendid), müüdid, eepos (Ilias, Odüsseia)	

Vana-Kreeka kultuur ja eluolu	Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud,	2. teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreetamükeene kultuurist; 3) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal; 4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades:	Kehaline kasvatus: olümpiamängud (võistlusteks valmistumine, olümpiaalad võrreldes tänapäevaga, atleedid) Kunstiõpetus: skulptuur, skulptuuride modelleerimine savist	
-------------------------------	---	--	---	--

	religioon ja mütoloogia, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.	kirjandus, teater, religioon, kunst, sport; 5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis</i>, <i>rahvakoosolek</i>, <i>akropol</i>, <i>agoraa</i>, <i>türann</i>, <i>aristokraatia</i>, <i>demokraatia</i>, <i>kodanik</i>, <i>ori</i>, <i>eepos</i>, <i>olümpiamängud</i>, <i>teater</i>, <i>tragöödia</i>, <i>komöödia</i>, <i>skulptuur</i>, <i>Trooja sõda</i>, <i>hellenid</i>, <i>tähestik</i>; 6. teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles ja Aleksander Suur, ning iseloomustab nende tegevust.		
--	--	--	--	--

Vana-Rooma	Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus,	Õpilane:	Kirjandus: müüdid (Rooma loomine), piiblilood, VanaRooma kirjandus
Rooma riigi tekkimine	Rooma vabariik, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, kodusõjad Roomas. Caesar, vabariigi lõpp.	1. näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerde; Joonia, Tüüreeni ja Aadria mrd; Sitsiiliat, Korsikat,	Emakeel: kõnekunst
Rooma vabariik	Rooma keisririik, ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine.	Sardiiniat; Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;	Kunstiõpetus: arhitektuur, skulptuur
Rooma keisririik	Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament.	2. teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;	Geograafia: Lõuna-Euroopa mered, jõed, saared, poolsaared.
Vana-Rooma kultuur ja eluolu		3. selgitab Rooma riigikorda eri aegadel;	
		4. iseloomustab eluolu ja kultuuri	

		Rooma riigis; 5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel</i> ,		
		<i>Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel;</i>		

		6) teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus, ning iseloomustab nende tegevust.		
--	--	--	--	--

3.3 III kooliaste

3.3.1 III kooliastme õpitulemused:

III kooliastme lõpus õpilane:

- iseloomustab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

3.3.2 Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane:

- tunneb üldtunnustatud väärtusi ja põlvkondsete väärtusi, järgib neid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;
- tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning aitab kaasa eesti keele ja kultuuri säilimisele ja arengule. Omab ettekujutust ja teadmisi maailma eri rahvaste kultuuridest, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamustevabalt ja lugupidavalt;

- on teadmishimuline, oskab õppida ja leida edasiõppimisvõimalusi, kasutades vajaduse korral asjakohast nõu;
- on ettevõtlik, usub iseendasse, kujundab oma ideaale, seab endale eesmärged ja tegutseb nende nimel, juhib ja korrigeerib oma käitumist ning võtab endale vastutuse oma tegude eest;
- suudab end olukorda ja suhtluspartnereid arvestades kõnes ja kirjas selgelt ja asjakohaselt väljendada, mõista ja tõlgendada erinevaid tekste, tunneb ja järgib õigekirjareegleid;
- valdab vähemalt üht võõrkeelt tasemel, mis võimaldab igapäevastes olukordades suhelda kirjalikult ja suuliselt ning lugeda ja mõista eakohaseid võõrkeelseid tekste;
- suudab lahendada igapäevaelu erinevates valdkondades tekkivaid küsimusi, mis nõuavad matemaatiliste mõttemetodite (loogika ja ruumilise mõtlemise) ning esitusviiside (valemite, mudelite, skeemide, graafikute) kasutamist;
- mõtleb süsteemselt, loovalt ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele;
- väljendab oma teadmisi kirjalikult korrektselt vormistatuna korrektses õigekirjas.

3.3.3 Ajaloo ainekava 7.klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming õppeainetega	teiste Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
Maailm keskajal 476–1492 Keskaja koht maailma ajaloo Kirik ja kultuur keskajal	Keskaja koht maailma ajaloo, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt. Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal,	Õpilane: 1) iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi; kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana; teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad,	Kirjandus: muistne vabadusvõitlus kirjanduses Kunst: kirik kui sakraalehtis; keskaja kunstnikud; kaardipildi kujundamine; sümbolid ja nende tähendus maalidel Geograafia: informatsiooni leidmine kaardilt;	Praktiliste tööde näited: • ajalookaartide joonistamine; • keskaegse linna maketi loomine, selle abil linna toimimise seletamine.

Frangi riik		iseloomustab keskaegse linna eluolu;	maadevallutused ja retked kaardil; Eesti	
Araablased				
Bütsants				

Linnad ja kaubandus Põhja-Euroopa ja Eesti Eesti keskajal Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel	Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.	2. iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist; 3. iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablase vallutusi; 4) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi; 5) toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused; 6. nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust; 7. teab, kuidas kujunes	muinasmaakonnad; riigipiirid keskajal Ühiskonnaõpetus: usundid (katoliku kiriku ja islami põhitõed)	Näited IKT rakendamisest: - koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil; - filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, kopeerimine vms.; - ajaloosündmuste etendamine – sellest filmi tegemine; - Interneti kasutamine - info leidmine, õppematerjalide valmistamine.
---	--	---	---	---

	Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa- Rooma keisririik, parlamendi	Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik; 8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka</i>; 9. teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust.		Näited ülekoolilistest projektidest: • rahvakalendri päevade tähistamine koolis (mardipäev, kadripäev jm) – nende ajaloolise tausta sidumine koolis korraldatavaga; • kodanikupäev – ametid läbi aegade; • kooli kaunistamine – kunst, arhitektuur;
--	--	---	--	--

	kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, eluolu keskajal.			
Maailm varauusajal 1492–1600 Ühiskond varauusajal Suured maadeavastused Reformatsioon Eesti 16. sajandil	Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus	Õpilane: 1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon; 2) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju; 3. seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi; 4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss</i> ,	Kirjandus: keskaja kirjandus Kunst: keskaja kunstnikud, arhitektuur (arhitektuuri suurteosed - katedraalid, linnused, lossid), skulptuur (tähtsus, ülesanne keskaja inimese harimisel) Geograafia: maadeavastused, Eesti haldusjaotus, Euroopa kaart (riigipiirid ja nende muutumine)	

	ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.	humanism; 5. teab, kes olid Kolumbus, Martin Luther ja Leonardo da Vinci, ning iseloomustab nende tegevust.		
--	---	--	--	--

3.3.4 Ajaloo ainekava VIII klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
-------	---------------------	---------------------------	-----------------------------	---

Maailm 1600–1815 Uusaja ühiskonna	Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja	Õpilane: 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;	Eesti keel: talurahvakoolid (koolivõrgu areng, õppekirjandus nt aabits), rahvaluule (tähtsus ajalooallikana, kogumine ja säilitamine) Geograafia: kaardiõpetus; Maailma riigid uusajal (poliitiline kaart),	Praktiliste tööde näited: • ajalookaartide joonistamine; • uusaegsete linnade, mõisate makettide valmistamine ning nende kaudu elu-olu tutvustamine;
---	--	---	--	--

põhijooned Euroopas	Prantsusmaa, 18. sajandi	2. iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi	riigipiiride muutumine, suuremad linnad, mered, jõed-järved	Näited IKT rakendamisest: - koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil; - filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, kopeerimine vms.; - Internet – info otsimine, õppematerjalide valmistamine.
USA iseseisvumine	Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus,	absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;	Kunstiõpetus: arhitektuur, skulptuurid, kunstisuundade	
Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus	Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna).	3. selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;	iseloomulikud jooned ja näited	
Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu	USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus.	4. toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;	Võõrkeeled: nimede ja kohtade õigekiri ja hääldus, riiklikud sümbolid	
Kultuur	Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse	5. teab, mis muutused toimusid	Ühiskonnaõpetus: valitsemiskorraldused (absolutism, vabariik, kuningriik); erinevate riikide riiklik korraldus (USA, Prantsusmaa); religioon	

	revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism.	Euroopa poliitilisel kaardil (katoliku kirik, luterlus, Vestfaali rahu ning Viini kalvinism) kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil; 6. teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust; 7. iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni; 8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus</i>, <i>reform</i>, <i>revolutsioon</i>, <i>restauratsioon</i>, <i>absolutism</i>, <i>parlamentarism</i>; 9) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.	Näited ülekoolilistest projektidest: - rahvakalendri päevade tähistamine koolis (mardipäev, kadripäev jm) – nende ajaloolise tausta sidumine koolis korraldatavaga; - riigi päev – riigi ajaloo tutvustamine; - kooli kaunistamine.
--	--	---	---

Maailm 1918 1815	Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre,	Õpilane:	Emakeel: tekstianalüüs, suuline eneseväljendusoskus	
Industriaalühiskonna kujunemine	vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.	1. näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;	Geograafia: Eesti ja Euroopa kaart, maailma kaart (poliitiline kaart, riigipiirid ja nende muutumine seoses rahvusriikide loomise ja I maailmasõjaga)	
Rahvuslus ja rahvusriigid	Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul	2. iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas; 3) selgitab Eesti iseseisvumist; 4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;	Kirjandus: elulood, olustikukirjeldus; lülikirjandus, biograafiline inimene sõjas valikute ees (Remarque Läänerindel muutuseta)	
Esimene maailmasõda	Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul	5. iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;	Kunst: olustik; kunstisuunad ja nende iseloomulikud jooned, tähtsamad kunstnikud. Kunst kui	
Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul	Esimene maailmasõda, uude jõudude vahekorra kujunemine	6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik</i> , <i>monopol</i> , <i>linnastumine</i> , <i>rahvuslik liikumine</i> ,		

	Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.	<i>venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.</i>	meeleolu säilitaja ja ajalooallikas. Loodusteadused: teaduse ja tehnika areng; uuendused relvastuse osas I maailmasõjas Muusika: rahvushümnid; rahvuslik muusika, laulupidu	
--	---	--	--	--

3.3.5 Ajaloo ainekava IX klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ rakendamisest ja üle-koolilistest projektidest IKT

Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail, demokraatia ja diktatuuri põhijooned, demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarisismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika.	Õpilane: 1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem); 2) toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail; 3. iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; 4. iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarisismi aastail ja vaikival ajastul; 5. iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi	Geograafia: muutused Euroopa ja maailma poliitilisel kaardil seoses maailmasõdadega, rahvusriikide loomisega Kirjandus: kirjeldused majanduskriisist; eestiaegne elu-olu, tähtsamad kirjandusliikumised (Arbujad, Siuru jt) Kirjandus, muusika ja kunst: sõdadevaheline olustik; eestiaegne elu	Praktiliste tööde näited: • mälestuste kogumine; • ajalookaartide joonistamine; • muuseumitunnid – nt Ajaloomuuseum, Okupatsioonimuuseum jne; • pildiarhiivi koostamine. Näited IKT rakendamisest: • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil; • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu
---	--	--	---

Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid.	kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; 6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu;</i> 7. teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt,	Reaalained ja loodusained: muutused igapäevaelus	analüüs, kopeerimine vms. Näited ülekoolilistest projektidest: • rahvakalendri päevade tähistamine koolis (mardipäev, kadripäev jm) – nende ajaloolise tausta sidumine koolis korraldatavaga; • vabariigi aastapäeva tähistamine koolis – ajaloolise tausta sidumine tähtpäeva tänapäevase tähistamisega; • kooli kaunistamine;
--	---	---	---

		Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.		•
--	--	---	--	---

Teine maailmasõda 1939–1945 Rahvusvaheline olukord Rahvusvaheline olukord Sõjategevuse üldiseloostus Eesti Teise maailmasõja ajal	Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled, rinded, holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus	Õpilane: 1) näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel; 2) iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi; 3) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; 4) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist; 5) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed; 6. teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitlerivastane koalitsioon; 7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, ÜRO</i> .	Geograafia: muutused Euroopa ja maailma poliitilisel kaardil seoses II maailmasõjaga Kirjandus: elulood; inimene sõjas, valikute ees Kirjandus, muusika, kunst: elulaad, eluolu Reaalained ja loodusained: muutused igapäevaelus Võõrkeeled: Tähtsamate linnade, lepingute jm nimede õigekiri	
--	--	---	---	--

	Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon.			
Maailm pärast Teist	Külm sõda, külma sõja põhijooned ja	Õpilane: 1) iseloomustab külma sõja olemust ning toob esile selle	Geograafia: Euroopa ja maailma poliitiline kaart külma sõja ajal, muutused	

maailmasõda 1945– 2000				
---	--	--	--	--

Külm sõda Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel Kommunistlikud riigid Eesti Nõukogude okupatsiooni all	avalbumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV	avalbumise valdkonnad ja vormid; 2. näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail; 3. iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel; 4) iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus; 5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; 6) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; 7. iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil; 8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika</i>, <i>glasnost</i>, <i>külm sõda</i>, <i>kriisikolle</i>, <i>kollektiviseerimine</i>, <i>industrialiseerimine</i>, <i>plaanimajandus</i>,	riigi piirides Nõukogude Liidu lagunemise järel Kirjandus: elulood; mälestused kui allikad Muusika, kunst: elulaadi eluolu muutumine, kunst ja muusika kui ajalooallikad ja ajastu meeleolude edasikandjad Reaal- ja loodusained: muutused igapäevaelus Võõrkeeled: Tähtsamate linnade, lepingute jm nimede õigekiri	
---	--	---	---	--

Kommunistliku süsteemi lagunemine Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine Maailm 1990. Aastail Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel	Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, <i>perestroika</i> ja <i>glasnost</i>, Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine.	<i>massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon;</i> 9. teab, kes olid Mihhail Gorbatsšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.		
---	--	---	--	--

	Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud.			
--	--	--	--	--

	Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis.			
--	--	--	--	--

4. ÜHISKONNAÕPETUS

4.1 Õppe ja kasvatuseesmärgid

- tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.

4.2 II kooliaste

4.2.1 II kooliastme õpitulemused

Teise kooliastme lõpus õpilane:

- teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid; mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus);
- teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;

- selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

4.2.2 Taotletavad pädevused II kooliastmes

Teise kooliastme lõpus õpilane:

- hindab harmoonilisi inimsuhteid, mõistab oma rolli pereliikmena, sõbrana, kaaslasena ja õpilasena; peab kinni kokkulepetest, on usaldusväärne ning vastutab oma tegude eest;
- oskab keskenduda õppeülesannete täitmisele, oskab suunamise abil kasutada eakohaseid õpivõtteid (sealhulgas paaris- ja rühmatöövõtteid) olenevalt õppeülesande iseärasustest;
- väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning mõistab kompromisside vajalikkust;
- oskab oma tegevust kavandada ja hinnata ning tulemuse saavutamiseks vajalikke tegevusi valida ja rakendada, oma eksimusi näha ja tunnistada ning oma tegevust korrigeerida;

- oskab oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, teab oma tugevaid ja nõrku külgi ning püüab selgusele jõuda oma huvides;
- oskab mõtestatult kuulata ja lugeda eakohaseid tekste, luua eakohasel tasemel keeleliselt korrektseid ning suhtlussituatsioonile vastavaid suulisi ja kirjalikke tekste ning mõista suulist kõnet;
- on kindlalt omandanud arvutus- ja mõõtmisoskuse ning tunneb ja oskab juhendamise abil kasutada loogikareegleid ülesannete lahendamisel erinevates eluvaldkondades;
- oskab kasutada arvutit ja interneti suhtlusvahendina ning oskab arvutiga vormistada tekste;
- oskab leida vastuseid oma küsimustele, hankida erinevatest allikatest vajalikku teavet, seda tõlgendada, kasutada ja edastada; oskab teha vahet faktil ja arvamusel;
- tunnetab end oma riigi kodanikuna ning järgib ühiselu norme;
- väärtustab kunstiloomingut ning suudab end kunstivahendite abil väljendada;
- väärtustab tervislikke eluviise, on teadlik tervist kahjustavatest teguritest ja sõltuvusainete ohtlikkusest;
- omab üldist ettekujutust töömaailmast;
- väljendab oma teadmisi kirjalikult korrektse vormistuse ja õigekirjaga.

4.2.3 Ühiskonnaõpetuse ainekava VI klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming õppeainetega	teiste Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekooolilistest projektidest

I Sotsiaalsed suhted 1. Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus 2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö	Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm) Sooline võrdõiguslikkus Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere Euroopa riigid, Eesti naaberriigid	• seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvus</i>, <i>riik</i>, <i>võrdõiguslikkus</i> ja <i>sallivus</i>; <i>kodanikuühendus</i>, <i>kodanikualgatus</i>, <i>vabatahtlik tegevus</i>; • nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone; nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust; • nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja	Eesti keel ja kirjandus: rahvaluule, omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus; teemade käsitlemine ilukirjanduslikes teostes Võõrkeeled: kodu ning koduümbrus; Eesti naaberriigid Ajalugu: kogukonna identiteedi teke; soorollide kujunemine ja muutumine; Euroopa tsivilisatsiooni kujunemine; kogukondade kujunemine ja roll; eluolu erinevates tsivilisatsioonides Inimeseõpetus: all eelarvamuste mõju; sugudevahelised erinevused, soorollid;	Praktiliste tööde näited: • kooliprojektide planeerimine, organiseerimine • plakatite, kaartide valmistamine teemade tutvustamiseks kogu koolile, • riigiasutuste külastamine. Näited IKT rakendamisest: • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste
--	--	---	---	---

	Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus Noorteorganisatsioonid Eakohased kodanikualgatuse võimalused	kirjeldab nende kombeid; • toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis; • suhtub sallivalt erinevustesse; • teab ja hoiab kogukonna traditsioone; • teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);	kogukonnasisesed suhted; suhted teistega Matemaatika: statistilise materjali kasutamine Kunstiõpetus: teema avamine omaloomingus Loodusõpetus: planeet Maa	tehtud töö esitlemine projektori abil; • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, kopeerimine vms; • Internet – Info otsimine,
--	--	---	--	--

	Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused	• nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis; • nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust; • teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral; • toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.	Muusika: kollektiivis koos musitseerimine	õppematerjalide valmistamine; • meedia kui allikas. Näited ülekoolilistest projektidest: • kodanikupäev – ametid läbi aegade; • Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine; • riigipäev – võõrriigi riigikord;
--	---	---	--	--

II Demokraatia 1. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine 2. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas	Rahva osalemine ühiskonna valitsemises Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus Kohalik omavalitsus Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne)	Õpilane: • seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>inimõigus</i>, <i>seadus</i>, <i>demokraatia</i>; • iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja olla valitud); toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat; • märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ning pakkuda abi probleemide lahendamisel;	Ajalugu: demokraatia kujunemine; seaduste teke ja roll; erinevad riigiinstitutsioonid ajaloo vältel; inimese õiguslik seisund ja kaitse Matemaatika: statistiline materjal Eesti keel ja kirjandus: teemade käsitlemine ilukirjanduses Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses	• võõrkeelenädal – võõrriigi riigikord.
---	--	--	--	--

		• nimetab ja austab inimõigusi;	Loodusõpetus: asula elukeskkonnana Kunstiõpetus: teema avamine omaloomingus Inimeseõpetus: tervisekasvatus; suhtlemine teistega, konfliktide lahendamine;	
--	--	---	--	--

	Õpilasma valitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldami ses ja õpilasesin duses Kooli sisekord (kodusord) Lapse õigused (õigus saada haridust,	• teab, et Eesti on demokraatlik vabariik; nimetab Vabariigi Valitsuse, • Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid; - teab, mis on kohalik omavalitsus; • toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta; • teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma; toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta; kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis; nimetab lapse õigusi ning tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu.	õnnetusjuhtumite ennetamine, abi kutsumine	
--	--	--	---	--

	õigus vanemliku le hoolitsusel e jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal			
--	---	--	--	--

III Töö ja tarbimine	Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe	•Õpilane: teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel; teab, kuidas •teenitakse raha ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma •taskuraha piires ning planeerida oma aega; teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid;	Inimeseõpetus: päevaplaani koostamine; tervisenõuded; keskkonna turvalisus Matemaatika: kulude planeerimine, kell ja kalender Eesti keel ja kirjandus: väärtused ja kõlblus; teemade käsitlemine ilukirjanduses Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses Tehnoloogiaõpe: töömaailm	
-----------------------------	--	--	--	--

	Elukutsed ja ettevõtted kodukohas Teadlik, säästev tarbimine Töökultuur ja tööeetika		Võõrkeeled: ametid 7Ajalugu: tööjaotus ühiskonnas	
--	---	--	---	--

		• iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed; • selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale; • oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ning tunneb tarbija õigusi	Kunstiõpetus: ohutusnõuded; teema avamine omaloomingus Tööõpetus: töökultuur, tööohutus; tootmise mõju keskkonnale Loodusõpetus: asula elukeskkonnana	
--	--	--	---	--

IV Meedia ja teave	Raamatukogu, Internet Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon Teadlik infotarbimine ja – edastamine	Õpilane: - oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat; - oskab eristada fakti ja arvamust; - oskab esitada oma teadmisi ja seisukohti; loob, kasutab ning jagab infot; - väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingule; tunneb autorina vastutust oma teose	Eesti keel ja kirjandus: Teabekeskkond; autori roll; autoriõigused Inimeseõpetus: internetisuhtluse ohud ja võimalused; meediaohud, vastutus oma sõnade ja tegude eest meedias Kunstiõpetus: autoriõigused Muusika: autoriõigused	
---------------------------	--	--	---	--

	Autoriõigu ste kaitse	eest ning teadvustab autorikaitsega seonduvaid probleeme Internetis; • tunneb Interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi; • mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus.		
--	--------------------------	--	--	--

4.3 III kooliaste

4.3.1 III kooliastme õpitulemused

Kolmanda kooliastme lõpus õpilane:

- tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahekorda, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides; hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

4.3.2 Taotletavad pädevused III kooliastmes Kolmanda kooliastme lõpus õpilane:

- tunneb üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;
- tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning aitab kaasa eesti keele ja kultuuri säilimisele ja arengule. Omab ettekujutust ja teadmisi maailma eri rahvaste kultuuridest, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamustevabalt ja lugupidavalt;
- on teadmishimuline, oskab õppida ja leida edasiõppimisvõimalusi, kasutades vajaduse korral asjakohast nõu;
- on ettevõtlik, usub iseendasse, kujundab oma ideaale, seab endale eesmärgid ja tegutseb nende nimel, juhib ja korrigeerib oma käitumist ning võtab endale vastutuse oma tegude eest;
- suudab end olukorda ja suhtluspartnereid arvestades kõnes ja kirjas selgelt ja asjakohaselt väljendada, mõista ja tõlgendada erinevaid tekste, tunneb ja järgib õigekirjareegleid;
- valdab vähemalt üht võõrkeelt tasemel, mis võimaldab igapäevastes olukordades suhelda kirjalikult ja suuliselt ning lugeda ja mõista eakohaseid võõrkeelseid tekste;
- suudab lahendada igapäevaelu erinevates valdkondades tekkivaid küsimusi, mis nõuavad matemaatiliste mõttemetodite (loogika ja ruumilise mõtlemise) ning esitusviiside (valemite, mudelite, skeemide, graafikute) kasutamist;
- mõistab inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes;
- oskab esitada loodusteaduslikke küsimusi, nende üle arutleda, esitada teaduslikke seisukohti ja teha tõendusmaterjali põhjal järeldusi;
- suudab tehnikamaailmas toime tulla ning tehnikat eesmärgipäraselt ja võimalikult riskita kasutada;
- on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust;

- suudab väljendada ennast loominguliselt, peab lugu kunstist ja kultuuripärandist;
- väärtustab ja järgib tervislikku eluviisi ning on füüsiliselt aktiivne;
- mõtleb süsteemselt, loovalt ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele;
- väljendab oma teadmisi kirjalikult korrektse vormistuse ja õigekirjaga.

4.3.3 Ühiskonnaõpetuse ainekava IX klassile

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming õppeainetega	teiste Näited praktilistest töödest/ rakendamisest ja IKT ülekoollistest projektidest
-------	---------------------	---------------------------	-------------------------	--

I Ühiskond ja sotsiaalsed suhted 1. Meedia ja teave 2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur 3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor 4. Ühiskonnaliikmete õigused	Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahetõed, tulud ja kulud meedias) Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine Teabe tõlgendamine ning	Õpilane: • orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada; • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam ja plagiaat, sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus; avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor, eraettevõtte, mittetulundussektor,</i>	Eesti keel ja kirjandus - suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus; info leidmine ja töötlemine; teksti kriitiline hindamine; võõrkeeled – teiste kultuuride tundmaõppimine; võõrnimedede õigekiri; matemaatika – matemaatiline õigekiri, statistiliste andmetega ümberkäimine, diagrammide ja tabelite lugemine ning protsentide arvutamine, loogiline mõtlemine; loodusained – keskkond, majanduse ja keskkonna seosed; töökaardiga, rassid, rahvad, rahvastikuprobleemid, globaalprobleemid;	Praktiliste tööde näited: • ülekooliliste projektide planeerimine, • riigiasutuste külastused; • õppevahendite loomine (interaktiivsete). Näited IKT rakendamisest: • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil;
---	--	---	---	---

	kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalne tõrjutus, Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus	<i>sihtasutus; inimõigused, põhiõigused, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused;</i> • mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks; • tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;	muusika ja kunst – autoriõigused, visuaalne kommunikatsioon, kultuuriline mitmekesisus. käsitöö, kodundus ja tehnoloogiaõpe - karjääri	• filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb nähtu analüüs, kopeerimine vms.;
--	--	---	---	--

	Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused) Erasektor kui kasumile suunatud sektor; Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused Lapse	- tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist ; tunneb õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutusest; - tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi; - märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi; - väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust ning soolist võrdõiguslikkust; - mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.;	planeerimine. Ressursside planeerimine ning oma tegevuse keskkonnamõjude hindamine ja maailma multikultuurilisuse tunnetamine. Rahvuslike elementide käsitlemine aitab mõista rahvuslikku identiteeti. Tarbijaharidus; kehalise kasvatus - koostöö oskus, tervislikud eluviisid, ausus.	- Internet infoallikana. Näited ülekoollistest projektidest: - vabariigi aastapäeva tähistamine koolis – riigikord, valitsemine; - kodanikupäev; • võõrkeel e nädal.
--	---	--	--	--

	õigused, kohustused ja vastutus Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne eksploatatsioon jm; UNICEFi tegevus	• selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas; • teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi;		
II. Demokraatia	Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal	Õpilane: • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik,		

	Õigusriik. Kodanikuvabadused ja – õigused	kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus; • selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;		
--	---	---	--	--

		• väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi; • oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu; • selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.		
--	--	---	--	--

III Riik	Riigikogu koosseis ja ülesanded.	Õpilane: teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, erakond, valimised, kodakondsus, kodanikriigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, vaesus</i> ;		
Riigivormid ja riigikord				
Eesti Vabariigi toimimine	Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President.	• iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart);		
Riigikaitse	Kohalik omavalitsus	• mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda;		
Riik ja majandus	Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem.			
Indiviid ja majandus	Alaealiste õiguslik vastutus	• selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid;		
	Kodakondsus.	• analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel;		
	Kodanikuõigused ja –kohustused			
	Erakonnad. Eesti parlamendierakonnad			

	Valimised. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud. Aus maksumaksmine. Tööturg. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide			
	seadmine ja ressursside hindamine. Isiklik eelarve. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine.	• tunneb eelarve põhimõtteid. koostamise		

Teema	Õppesisu ja mõisted	Taotletavad õppetulemused	Lõiming teiste õppeainetega	Näited praktilistest töödest/ IKT rakendamisest ja ülekoolilistest projektidest
I Ühiskonna struktuur ja toimimine Ühiskonna sektorid ja valdkonnad Normid ja seadused Põhiseadus	Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused) Erasektor kui kasumile suunatud sektor Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused	Õpilane: teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalikõiguslik asutus, erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>;	Eesti keel ja kirjandus - suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus; info leidmine ja töötlemine; teksti kriitiline hindamine. Võõrkeeled – teiste kultuuride tundmaõppimine; võõrnimede õigekiri;	Praktiliste tööde näited: - Euroopa Liidu ja teiste organisatsioonide materjalidega tutvumine infotubades; - riigiasutuste külastamine; - ülekooliliste projektide

		• selgitab sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.	Matemaatika – matemaatiline õigekiri, statistiliste andmetega	organiseerimine ja planeerimine; • NATO päeval osalemine.
II Kodanikuühiskond Eesti Vabariigi kodanikud Inimeste mitmekesised huvid Kodanikuühendused Kodanikuosalus	Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid Käitumine kriisioludes	Õpilane: • teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond</i>, <i>vabaühendus</i>, <i>kodanikuosalus</i>, <i>kodanikualgatus</i>; • mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;	ümberkäimine, diagrammide ja tabelite lugemine ning protsenti arvutamine, loogiline mõtlemine; Loodusained – keskkond, majanduse ja keskkonna seosed; töö kaardiga, rassid,	Näited IKT rakendamisest: • koostatud slaidiesitluste esitamine – nii õpetaja kui õpilaste tehtud töö esitlemine projektori abil; • filmide ja filmilõikude vaatamine – järgneb

		• oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi; • algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ning elluviimisel.	rahvad, rahvastikuprobleemid, globaalprobleemid; Muusika ja kunst – autoriõigused, visuaalne kommuniatsioon, kultuuriline mitmekesisus.	nähtu analüüs, kopeerimine vms; • rahvusvaheliste organisatsioonide internetilehekülgedega tutvumine. Näited ülekoolilistest projektidest: • vabariigi aastapäeva tähistamine koolis; • kodanikupäev; • riigipäev;
--	--	---	---	--

III Riik ja valitsemine Demokraatia toimimine Eesti Vabariigis Rahva osalemine riigijuhtimises Riigikogu President Valitsus Maakonnad ja omavalitsused Kohtusüsteem Riigikaitse ja julgeolek	Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused.	Õpilane: teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus</i>, <i>põhiseaduslik institutsioon</i>, <i>põhiseaduslikud õigused</i>, <i>seadusandlik võim</i>, <i>opositsioon</i>, <i>koalitsioon</i>, <i>täidesaatev võim</i>, <i>president</i>, <i>õiguskantsler</i>, <i>riigikontroll</i>, <i>kohalik omavalitsus (KOV)</i>, <i>kohus</i>, <i>õigusakt</i>, <i>erakond</i>, <i>valimised</i>, <i>kodakondsus</i>, <i>kodanik</i>, <i>alaline elanik</i>;	Käsitöö, kodundus ja tehnoloogiaõpe - karjääri planeerimine. Ressursside planeerimine ning oma tegevuse keskkonnamõjude hindamine ja maailma multikultuurilisuse tunnetamine. Rahvuslike elementide käsitlemine aitab mõista rahvuslikku identiteeti. Tarbijaharidus. Kehalise kasvatus - koostöö oskus,	võõrkeelepäev.
--	---	--	---	--

	Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.	• tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart); • mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda • tunneb kodanikuõigusi ja kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi • kodakondsust;	tervislikud eluviisid, ausus.	
--	---	--	--------------------------------------	--

		• selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma		
--	--	---	--	--

		põhjendatud seisukoha valijana ning nimetab Eesti parlamendierakondi;		
--	--	---	--	--

IV Majandus	Majandussüsteemid; Turumajanduse põhijooned.	Õpilane:
Majandussüsteemid	Nõudmine ja pakkumine.	• teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investeering, tarbijakaitse</i>;
Turumajanduse toimimine Riik ja majandus	Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted.	• tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;
Eelarve	Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus	• analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel;
Maksud	Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötsijatele Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine.	• tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka;
Tarbimiskäitumine	Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul.	• tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;
Tööturg	Tootemärgistused.	• iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid,

		ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid maksu,		
		üksikisiku õigusi ning kohustusi seoses maksudega.		

V Eesti ja rahvusvaheline koostöö	NATO Euroopa Liit Euroopa Nõukogu ÜRO	Õpilane: • oskab nimetada rahvusvahelisi organisatsioone, kus Eesti on liige; • teab rahvusvaheliste organisatsioonide toimimise põhimõtteid; • tunneb NATO, Euroopa Liidu ja ÜRO sümboolikat.	
--	--	--	--